

ՄԱՅԱԽՈՍԱԿԱՆ

**ԱՐԱՄ ԶՐԱԶԻԿԻ ՍԻՄՈՆՅԱՆ (1955-2022)
ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱԽՏԱԿՈՐԸ**

Հայրենական գիտությունը մեծ կորուստ կրեց. 2022 թ.-ի հունիսի 8-ին 67 տարեկան հասակում կյանքից վաղաժամ հեռացավ պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն, գիտակրթական գործի հմուտ կազմակերպիչ, մեծավաստակ գիտնական, մանկավարժ ու ԵՊՀ նախկին ռեկտոր Արամ Զրաչիկի Սիմոնյանը:

Ակադեմիկոս Հրաչիկ Ռուբենի Սիմոնյանի (1928-2016) որդին՝ Արամ Սիմոնյանը, ծնվել է 1955 թ.-ի ապրիլի 12-ին Գորիս քաղաքում: 1961 թ.-ին նրանց ընտանիքը տեղափոխվել է Երևան: 1972 թ.-ին ավարտելով Երևանի թիվ 19 դպրոցը՝

Ա. Սիմոնյանը ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետ: 1977-1981 թթ.-ին սովորել է Մոսկվայի ԽՍՀՄ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: 1983 թ.-ին պաշտպանել է թեկնածուական, իսկ 2000 թ.-ին՝ դոկտորական ատենախոսություններ, 2005 թ.-ին ստացել պրոֆեսորի կոչում:

1981-1985 թթ.-ին Ա. Սիմոնյանն աշխատել է ՀԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտում որպես կրտսեր գիտաշխատող, այնուհետև՝ գիտաշխատող: 1986 թ.-ին վերադարձել է ԵՊՀ, որտեղ շուրջ երեք տասնամյակ ծավալել է գիտամանկավարժական ու կազմակերպչական բեղուն գործունեություն:

1986-2000 թթ.-ին աշխատել է ԵՊՀ ԽՍՀՄ պատմության ամբիոնում որպես ասիստենտ, այնուհետև՝ հայոց պատմության ամբիոնի դոցենտ՝ միաժամանակ ստանձնելով մի շարք պաշտոններ: 1993-1995 թթ.-ին նշանակվել է ԵՊՀ գիտքարտուղար, իսկ 1995-2000 թթ.-ին՝ ԵՊՀ ուսումնական վարչության պետ:

2000-2006 թթ.-ին ստանձնել է ԵՊՀ ուսումնական աշխատանքների գծով պրոռեկտորի պաշտոնը: 2006 թ.-ի մայիսին ընտրվել, իսկ 2011 թ.-ին մայիսին վերընտրվել է ԵՊՀ ռեկտորի պաշտոնում՝ պաշտոնավարելով մինչև 2019 թ.-ի մայիսի 23-ը:

2006 թ.-ին նա դարձել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ:

2008 թվականից հուլիսի 10-ից ղեկավարել է ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը:

Ա. Սիմոնյանի ղեկավարությամբ պաշտպանվել է 12 թեկնածուական ատենախոսություն: Մասնակցել է բազմաթիվ միջազգային ու հանրապետական գիտաժողովների: Բազմիցս հրավիրվել է Իտալիայի,

Բելգիայի, Մեծ Բրիտանիայի, Գերմանիայի, Իսպանիայի, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների և աշխարհի մի շարք այլ երկրների գիտակրթական կենտրոններ, որտեղ զբաղվել է գիտակրթական գործունեությամբ:

Լինելով հայ մեծանուն գիտնական ու հասարակական-քաղաքական գործիչ՝ Ա. Սիմոնյանը ծավալել է բեղուն գործունեություն: Իր բազմամյա գիտական գործունեության արդյունքները գիտնականն ամփոփել է չորս մեծարժեք մենագրություններում («Рабочие Закавказья в общероссийском рынке наемного труда в конце XIX–начале XX вв. (Историко-статистический анализ)» (Երևան, 1995), «Չանգեզուրի հերոսամարտը 1917-1920 թթ.» (Երևան, 2009), «Չանգեզուրի գոյամարտը 1920-1921 թթ.» (Երևան, 2017), «Չանգեզուրի գոյապայքարը 1917-1921 թթ.» (Երևան, 2017)) և 100-ից ավելի գիտական հոդվածներում:

Պատմաբանի գիտական ուսումնասիրությունների շրջանակը բովանդակում է Հայկական հարցի, Հայոց ցեղասպանության, Արցախ-Չանգեզուրի գոյամարտերի և Հայոց պետականության հիմնախնդիրները, XIX դարի երկրորդ կեսի և XX դարասկզբի պատմական իրողությունները: Հայ ժողովրդի մղած հերոսական պայքարը ներկայացվում է գիտական անկողմնակալ ու անաչառ լուսաբանմամբ, Նժդեհյան ոգով ու հայրենասիրական վեհ գաղափարներով: Սփյուռքին ու Արցախին առնչվող հարցերը մշտապես եղել են պատմաբանի գիտական ուսումնասիրությունների առանցքում:

Ա. Սիմոնյանը «Արևելյան Հայաստանի պրոլետարիատի պատմություն» (Եր., 1988) աշխատության մեջ արհիվային հարուստ նյութերի ու պատմագիտական առկա գրականության քննական մանրամասն վերլուծությամբ լուսաբանում է Արևելյան Հայաստանում տնտեսության զարգացման ընթացքը:

Երկրորդ մենագրության մեջ՝ «Рабочие Закавказья в общероссийском рынке наемного труда в конце XIX- начале XX вв. (историко-статистический анализ)» (Եր., 1995), մեծանուն գիտնականը ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ա. Համբարյանի հետ հայ պատմագիտության մեջ մաթեմատիկական մեթոդի կիրառման սկիզբը դրեց:

Խիստ կարևոր ու հետաքրքրական են Ա. Սիմոնյանի՝ հայրենի երկրամասին՝ Սյունյաց աշխարհի ազգային-ազատագրական պայքարին նվիրված մենագրությունները, որոնցում անդրադարձ են կատարվում Չանգեզուրում ու Նախիջևանում թուրք-թաթարական նվաճողների դեմ զորավար Անդրանիկի ղեկավարությամբ մղված կռիվներին, ապա Նրան փոխարինած Գարեգին Նժդեհի զլխավորած պայքարին՝ մինչև 1920 թ. համազանգեզուրյան առաջին համագումարը, ինչպես նաև Արցախում ընթացող համանման իրադարձություններին, տրվում են նաև Անդրանիկի՝ Արցախ չմտնելու, Արցախը Ադրբեջանին բռնակցելու գործում Կովկասյան բյուրոյի դրսևորած բացահայտ կամայականություններին առնչվող համապարփակ հիմնավորումներ, գիտական վերլուծություններ: Չանգեզուրին նվիրված երկու մենագրությունները միացնելով ու համադրելով նոր փաստերով՝ Ա. Սիմոնյանը 2017 թ.-ին հրատարակում է նույնանուն խորագրով մեծարժեք աշխատություն, որի առաջին ընթերցողը և գրքի խմբագիրը լինելու պատիվն են ունեցել:

Մեծ Է Ա. Սիմոնյանի վաստակը ոչ միայն հայոց պատմության գիտական ուսումնասիրության ու լուսաբանման, այլև ձեռք բերված արդյունքների հանրայնացման գործում: Ընդ որում՝ այդ ամենը արվել է թե՛ բազմամյա դասախոսական գործունեությամբ, թե՛ հանրապետական ու միջազգային ամենատարբեր գիտաժողովներում (Երևան, Մոսկվա, Լոնդոն, Բեռլին, Մադրիդ, Լյու Յորք, Բրյուսել, Յոնոմ, Փարիզ, Թեհրան և այլուր) կարդացած հետաքրքիր գեկուցումներով և թե՛ դպրոցական ու բուհական դասագրքերի ու ուսումնական ձեռնարկների պատրաստմանը գործուն մասնակցությամբ: Ա. Սիմոնյանը ղեկավարում էր նաև հայ անվանի պատմաբանների խումբը, որը զբաղվում էր Սփյուռքի համար նախատեսված հայոց պատմության դասագրքերի ստեղծման ու հրատարակման գործով:

2006 թ.-ին ընտրվելով ԵՊՀ ռեկտոր՝ Ա. Սիմոնյանը ձեռնամուխ եղավ Մայր բուհում ուսումնական գործընթացի բարեփոխմանը: Հենց նրա նախաձեռնությամբ ու անմիջական ղեկավարությամբ համալսարանում ստեղծվեց Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտն ու «Հայագիտության հարցեր» քառամսյա հանդեսը, ինչպես նաև բացվեցին Սփյուռքագիտության ամբիոնը, մի շարք նոր գիտական կենտրոններ ու ստորաբաժանումներ, մագիստրոսական կրթության շրջանակում ներառվեցին հայագիտական ու ցեղասպանագիտական ծրագրեր: Ա. Սիմոնյանն աչքի էր ընկնում կրթական գործի կազմակերպման բարձր հատկանիշներով, ինչն արտահայտվում էր կրթական գործում բանիմաց մասնագետների ընդգրկման, հայոց պատմության դասագրքերի ստեղծման, ուսանողների շրջանում գիտահետազոտական, վերլուծական կարողությունների զարգացման և առանցքային այլ ուղղություններով հետևողական աշխատանքների իրականացմամբ:

Ա. Սիմոնյանն իր բազմաբեղուն գործունեության ընթացքում արժանացել է մի շարք պետական պարգևների ու կոչումների՝ ՀՀ գիտության վաստակավոր գործչի տիտղոսի (2014), «Մովսես Խորենացի» մեդալի (2009), Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի պատվավոր դոկտորի կոչման (2012), Ղազախստանի ու Թուրքմենստանի «Ղազախստանի անկախության 20-ամյակ» և «Մահթումկուլի Ֆրագի» պետական պարգևների (2011, 2014), «Վաչագան Բարեպաշտ» մեդալի (2016):

Արամ Սիմոնյանը վաստակաշատ գիտնական էր, սիրված ու հարգված մանկավարժ, գիտակրթական գործի հմուտ կազմակերպիչ: Ցավոք, անժամանակ մահը նրան հնարավորություն չտվեց շարունակելու գիտական բեղուն գործունեությունը հայագիտության ոլորտում: Արամ Սիմոնյանի հիշատակը միշտ վառ կմնա գործընկերների, ուսանողների ու նրան ճանաչողների սրտերում:

ՄԵՐԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ,

ԵՊՀ գիտքարտուղար,

*Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի գիտաշխատող,
բանասիրական գիտությունների թեկնածու*